

3. НАУКОВІ СЕМІНАРИ-ПРАКТИКУМИ

Віра Петрівна Чудакова,
науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України,
науковий кореспондент Інституту
психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
психолог, тренер, старший викладач,
консультант, коуч,
м. Київ, Україна

УДК 159.9:37.07:005.95]:001.895

Продовження публікації: початок у № 2; 3–4; 5; 6; 7 за 2012 р.; у № 1 (8); 2 (9); 3 (10); 6 (13); 7 (14); 8–9 (15–16); 10 (17); 11 (18); 12 (19) за 2013 р.; у № 1 (20); 2 (21); 3 (22); 4 (23); 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27); 9–10 (28–29); 11 (30); 12 (31) за 2014 р.; у № 1 (32); 2 (33); 3 (34); 4 (35); 5 (36); 6 (37); 7 (38); 8 (39); 9 (40); 10 (41); 11 (42); 12 (43) за 2015 р.; 1 (44); 2 (45); 3 (46); 4 (47); 5 (48); 6 (49) за 2016 р.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ОСОБИСТІСНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ «ІННОВАЦІЙНОСТІ» – ПОКАЗНИКА КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

VI частина, початок у № 2 (45); 3 (46); 4 (47); 5 (48); 6 (49) за 2016 р.,

продовження у наступному номері

Представлено понимание того, что любые эмпирически полученные оценки черт личности выступают системным эффектом взаимодействия конституционных, индивидуальных и личностных черт. Акцентировано внимание на том, что наиболее адекватным способом изучения психологических механизмов функционирования личности в ходе инновационной деятельности является многомерный системный подход к анализу данных. Представлены психологические механизмы личностной детерминации «инновационности», как критерия сформированности психологической готовности к инновационной деятельности и конкурентоспособности личности.

Ключевые слова: *инновационная деятельность, инновационность, психологическая готовность к инновационной деятельности, модель, психолого-организационная технология, конкурентоспособность личности, психологический механизм, системный эффект, классы черт личности.*

The publication presents the understanding that any empirically derived assessment of personality traits are the systemic effect of the interaction of constitutional, individual and personality traits. The attention to the fact that the most appropriate way to study the psychological mechanisms of functioning of the person in the course of innovation is multidimensional systems approach to data analysis. Presents the psychological mechanisms of personal determination of "innovation" as the criterion of formation of psychological readiness for innovation and competitiveness of the individual.

Key words: *innovative activity, innovativeness, psychological readiness for innovation, model, psychological and organizational technology, competitive personality, psychological mechanism, a systemic effect, traits classes personality.*

У цьому номері пропонуємо публікацію, де розкрито розуміння того, що будь-які емпірично отримані оцінки рис особистості виступають системним ефектом взаємодії конституційних, індивідних і особистісних рис. Акцентована увага на тому, що найбільш адекватним способом вивчення психологічних механізмів функціонування особистості персоналу освітніх організацій в ході інноваційної діяльності є багатомірний системний підхід до аналізу даних. Представлено психологічні механізми особистісної детермінації «інноваційності» – критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості.

Продовжуємо висвітлювати досвід впровадження у практику діяльності освітніх організацій різних типів *моделей* «психолого-організаційної технології

формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. У попередніх випусках журналу «Освіта та розвиток обдарованої

особистості» у рубриці «Наукові семінари-практикуми» нами здійснено опис комплексної системи науково-методичного забезпечення їх впровадження [5–14]. Пропонуємо здійснити екскурс сторінками публікацій, у яких подано:

– Майстер-клас «Коучинг, як засіб розвитку обдарованої особистості та формування успішних життєвих стратегій», що опубліковано у № 2, 2012 р.;

– Програму спецкурсу (семінару-тренінгу) «Управлінська компетентність керівника з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища ЗНЗ», що подано у № 4 (11), 2013 р.;

– Загальну характеристику науково-методичного забезпечення психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що висвітлено у № 3–4, 2012 р.;

– 1.1. Модель експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, описано дослідження «Рівня розвитку педагогічного колективу» та його соціально-психологічні характеристики, що подано у № 5; 6; 7, 2012 р.;

– Загальну характеристику експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації. Описано алгоритм проведення та інтерпретацію результатів експертизи: за методикою «Оцінювання характеристик колективу», у № 1 (8), 2013 р.; за методикою «Оцінювання мотиваційного середовища», у № 2 (9), 2013 р.; за методикою «Оцінювання функції керівництва», у № 3 (10), 2013 р. Також було подано узагальнені результати експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, у № 6 (13), 2013 р.;

– 1.2. Корекційну модель створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, що висвітлено у № 7 (14), 2013 р.;

– Дослідження «інноваційності» персоналу освітніх організацій як показника сформованості готовності до інноваційної діяльності, що подано у № 8–9 (15–16), 2013 р.;

– 2. Моделі експертизи та корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що опубліковано у № 10 (17), 2013 р.

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до своєї професійної діяльності», що висвітлено у № 11 (18); 12 (19), 2013 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до себе як професіонала», у № 1 (20), 2014 р.; самооцінки професійно-важливих якостей, у № 2 (20), 2014 р.; суб'єктивного «локусу контролю», у № 3 (22); 4 (23); 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27), 2014 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «мотиваційних показників» сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності; спрямованості мотивації, що висвітлено у № 9–10 (28–29) 2014 р.; рівня прагнення до самоактуалізації, у № 11 (30); 12 (31), 2014 р.; № 1 (32); 2 (33); 3 (34), 2015 р.;

прагнення (ставлення) до самовдосконалення, у № 4 (35); № 5 (36), 2015 р.; мотиваційного профілю, у № 6 (37); 7 (38); 8 (39) 2015 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що висвітлено у № 9 (40), 2015 р.;

– Дослідження «порогу активності» – представлення інформаційно-сміслового, діагностично-інтерпретаційного та прогностичного компонентів дослідження «порогу активності», що подано у № 10 (41); 11 (42) 2015 р.;

– Дослідження «вольового самоконтролю», що опубліковано у 12 (43), 2015 р.;

– Дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості»: представлення загальної характеристики, історії створення та розробки, адаптації та стандартизації, особливості використання різних форм опитувальників тесту Р. Кеттелла, що подано у № 1 (44); 2 (45), 2016 р.; представлення процедури проведення, опис тесту Р. Кеттелла (форма А), у № 3 (46) за 2016 р.; представлення діагностичного компоненту дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», у № 4 (47) за 2016 р.; аналіз та інтерпретація результатів первинних факторів тесту Р. Кеттелла (Форма А), у № 5 (48) за 2016 р.; представлення загального дизайну дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» за тестом Р. Кеттелла (Форма А), поданої у журналі № 6 (49) за 2016 р.

Метою цієї публікації є представлення розумінням того, що будь-які емпірично отримані оцінки рис особистості виступають системним ефектом взаємодії конституційних, індивідуальних та особистісних рис. Акцентування уваги на тому, що більш адекватним способом вивчення психологічних механізмів функціонування особистості, в ході інноваційної діяльності, є багатомірний системний підхід до аналізу даних. Представлення психологічних механізмів особистісної детермінації «інноваційності» як критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості.

Для реалізації поставленої мети використовувались такі методи наукового дослідження, як: аналіз літератури з проблеми, теоретичний аналіз проблеми; проведення пілотажного дослідження; психолого-педагогічний експеримент; психолого-педагогічні діагностичні методики; метод експертних оцінок; методи математичної статистики; метод активного соціально-психологічного навчання та коучингу. Математичне оброблення даних здійснювалось за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 20).

Дослідження здійснювалось у межах виконання науково-дослідних тем Інституту педагогіки НАПН України: «Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в загально-освітніх навчальних закладах»; «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності

особистості в умовах допрофесійної підготовки» [6; 7; 13; 14].

За результатами дослідження нами розроблена «Психолого-організаційна технологія формування готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності» (далі – «Технологія»). Її впровадження уможливило надання психологічної допомоги психологам, персоналу освітніх організацій, управлінцям усіх рівнів, спрямовану на розв'язання певних психологічних та організаційних проблем в умовах здійснення інноваційної діяльності. За основу взято технологічний підхід, головне призначення якого полягає у розробленні (проектванні) та впровадженні спеціальних гуманітарних (людинознавчих) технологій, різновидом якої є *психолого-організаційна технологія*, спрямована на розв'язання конкретних проблем в організації.

«Технологія» містить дві взаємопов'язані та взаємодоповнюючі частини [3; 6–8]:

I. *Модель експертизи й корекції організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій* (зовнішні умови);

II. *Модель експертизи й корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності* (внутрішні умови).

Результати їх впровадження представлено в авторських публікаціях [6; 7; 13]. Кожна з моделей «Технології» відповідає дослідженню внутрішніх та зовнішніх умов упровадження інновацій і містить такі основні компоненти: інформаційно-смісловий, діагностично-інтерпретаційний, прогностичний, корекційно-розвивальний.

У цій публікації продовжуємо розгляд однієї зі складових авторської «Технології» – «2.1. Моделі експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності» [5–7; 13; 14]. Для проведення цього етапу дослідження використано валідний і надійний психолого-діагностичний інструментарій, що надав змогу дослідити наступні оцінювальні показники та параметри, які описано у цьому виданні [5–9; 14]: *інтегральний показник «інноваційність»* – дав змогу визначити та оцінити: 1) стан рівня інноваційності (*позитивний, нульовий, негативний*); тенденцію персоналу освітніх організацій до здійснення інновацій (*теоретико-інтелектуальний, емоційно-практичний*); 2) *інтегральна характеристика «задоволеності професійною діяльністю»*, складовими якої є: задоволеність професією; ставлення до діяльності сьогодні та у перспективі; задоволеність життєвих потреб у процесі професійної діяльності; 3) *інтегральна характеристика «самоусвідомлення себе як професіонала (фахівця)»*, складовими якої є: самооцінка професійно важливих якостей; локус контролю (два варіанта) – суб'єктивний локус контролю; *рівень суб'єктивний локус контролю*, який буде розглянуто детально і даній публікації; 4) *інтегральна характеристика мотиваційних показників*, складовими якої є: спрямованість мотивації; самоактуалізація особистості; мотиваційний профіль – мотиваційна тенденція особистості (споживча та особистісно-

розвивальна або виробнича спрямованість мотивації); ставлення до самовдосконалення; 5) *індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольовий контроль*, складовими яких є: вольовий самоконтроль, поріг активності, а також «індивідуально-психологічні особливості особистості» [7–12; 13; 14].

Психологічні механізми особистісної детермінації «інноваційності» – показник конкурентоздатності особистості

Сучасна наукова психолого-педагогічна література з питань особистісних чинників та передумов ефективності інноваційної діяльності містить значну кількість характеристик особистості, які по-різному впливають на цей тип діяльності. Переліки характеристик створюються хаотично та з погляду їх психометричного впорядкування іноді це відбувається невдало або помилково. Особливо це стосується педагогічних досліджень, обмежених вербальним аналізом без експериментальної перевірки. Одна з причин такого стану – це перебільшена сконцентрованість дослідників на методиці викладання, навчання і виховання й неухважності чи незацікавленості у вивченні та використанні реальних психологічних механізмів функціонування особистості у процесі практичної діяльності. З метою уникнення подібних недоліків дослідження та забезпечення прозорості перевірки результатів ми скористаємося наявними можливостями психології в галузі діагностики рис особистості та засобів статистичного аналізу даних. Це дозволило по-новому, впорядковано розглянути особистісні детермінанти тенденції персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, її закономірності, а також наблизитись до розуміння психологічних механізмів функціонування особистості персоналу освітніх організацій під час здійснення інноваційної діяльності [14].

Тенденція до інноваційної діяльності персоналу освітніх організацій у нашому дослідженні визначається як емпірично отримана змінна (вектор) – це оцінка першого фактору масиву емпіричних корелятивів. Ця змінна отримала робочу назву «інноваційність» і постала об'єктом пошуку можливостей її прогнозування. Її введено з метою поєднання компонентно-структурного та динамічного аналізу в контексті засобів теоретичного та емпіричного підходів у вивченні досліджуваної проблеми на базі системної методології. Для цього у спеціальній психолого-педагогічній літературі вивчено та запропоновано до використання критерії ефективності педагогічної діяльності та ефективності інноваційної діяльності. Узагальнюючи конкретний зміст таких критеріїв з метою здійснення емпіричного дослідження нами введено робочий термін – «інноваційність». *На якісному рівні* – це контрольний перелік складників ефективності здійснення інноваційної діяльності, тобто темп, якість, доцільність тощо, а *на емпіричному (статистичному)* – це оцінювання першого загального фактору з масиву оцінок складників ефективності процесу здійснення інноваційної діяльності. Ми розглядаємо «інноваційність» як окремий вектор, що інтегрує зміст

комплексу показників ефективності інноваційної діяльності та використано нами як цільовий показник, який має бути максимізовано з метою використання емпірично виявлених його зв'язків з іншими складниками особистості та закономірностями його функціонування в ході інноваційної діяльності [13; 14].

Інтегральний показник «інноваційність» отримав чисельні значення на основі застосування факторного аналізу – процедури оцінювання суб'єктів дослідження за першою головною компонентою в масиві емпіричних корелятивів інноваційності. Нами було свідомо обрано такі кореляти, що оцінюють реальну особисту практичну участь персоналу освітніх організацій у процесі здійснення інноваційної діяльності, а саме: «особисте впровадження нововведень», «активна участь в їх реалізації», «вдосконалення інноваційних розробок», «модифікація сторонніх інновацій», «розробка власних новацій», а також «потреба в інноваціях (необхідність)» та їхня «емоційна привабливість» [14].

Унаслідок усвідомлення персоналом освітніх організацій суспільної бажаності інновацій первісне оцінювання має тенденцію до завищення, тому середнє значення за цими показниками, на засадах психометрики, є незадовільними. «Інноваційність» по різному виявляється в окремих емпіричних корелятах, тому середнє значення невдало інтегрує первісні дані до єдиного показника. Для усунення цієї та інших помилок і забезпечення оптимальної інтеграції в єдиному показнику масив даних було факторизовано та обраховано оцінки суб'єктів дослідження за першим фактором. В окремих підвибірках (у межах організації) було чітко виявлено інший значущий компонент, пов'язаний з протиріччям ступеня декларованої «активності в інноваційній діяльності» та її «емоційною привабливістю», визначений як «неширість». В інших випадках другий фактор існував, але був не настільки значущим (сумарна дисперсія менше одиниці). Отже, у процесі факторного аналізу показник «інноваційність» було «очищено» від впливу фактора «соціальної бажаності». Він інтегрував у дисперсію корелятивів відповідно до їх факторних проєкцій на перший компонент (обчислення методом регресії) і, тому може бути психометрично прийнятною оцінкою інноваційної тенденції персоналу освітніх організацій для подальшого вивчення особистісної детермінації інноваційності та її прогнозування. Щодо дослідження відносно інтегрального показника «інноваційність», нами здійснено пошуковий експеримент, метою якого є:

– по-перше, виявлення базових рис особистості, що впливають на рівень тенденції персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності;

– по-друге – пошук положення вектора «інноваційність» у багатомірному просторі рис особистості, що постає відображенням можливого психологічного механізму особистісної детермінації «інноваційності» [14]. У сучасній літературі з психодіагностики і психометрики традиційно виділяють три класи рис особистості: 1) конституційні, що зумовлені властивостями організму та забезпечують орієнтацію у

широкому класі ситуацій; 2) індивідні, що зумовлені досвідом життєдіяльності та орієновані на ключові класи соціально-нормативних ситуацій; 3) особистісні, зумовлені внутрішньою «роботою» людини з аналізу та проєктування власної особистості (рефлексивно-ситуаційні риси та індивідуальні особистісні конструкти) [2; 14].

Кожний клас рис особистості здійснює певний внесок в ефективність інноваційної діяльності, тобто детермінує частину сумарної дисперсії показників ефективності, що стосується й «інноваційності». Гіпотетично очікується до 20 % рівня впливу рис кожного класу на цільові показники, а залишок сумарної дисперсії становлять системні ефекти взаємодії цих рис та неминучих помилок вимірів.

Змістовний аналіз дозволив запропонувати наступний, можливий погляд на місце цих класів рис у ході підготовки педагогів у ВНЗ, професійної адаптації в освітніх організаціях та подальшого переходу до рівня інноваційного типу педагогічної діяльності.

Базові риси особистості персоналу освітніх організацій конституційного рівня є фільтром вибору педагогічного ВНЗ, навчання у ньому (значна кількість студентів припиняє навчання), успішності адаптації в освітній організації. Невідповідність структури особистості студента/науково-педагогічного працівника вимогам професійної діяльності призводить до численних обсягів звільнень молодих учителів, менеджерів освіти. Ця невідповідність конституційного рівня створює підсвідому незадоволеність педагогічною діяльністю, що поступово усвідомлюється та призводить до звільнення за перші роки діяльності в освітній організації.

Базові риси індивідного рівня, спрямовані на клас ситуацій педагогічної діяльності, активно формуються у перші 3–4 роки і фіксуються за ключовими стандартами стратегії й тактики навчально-виховних дій персоналу освітніх організацій відносно учнів/студентів. У подальшому стиль їх педагогічної взаємодії поступово та чітко відтреновується до рівня індивідуально-типового стереотипу відповідної поведінки, що за невеликий проміжок часу стає помітним. Сутність та необхідність такого стереотипу педагогічної поведінки має полягати у взаємному пристосуванні структури певної особистості персоналу освітніх організацій до системи дій під час педагогічної діяльності таким чином, щоб мінімізувати затрати психічної енергії та досягати навчально-виховного результату.

Базові риси особистісного рівня постають для персоналу освітніх організацій полем розгортання дій інноваційного типу. У ході аналізу власної педагогічної діяльності та знайомства з альтернативними педагогічними системами, засобами та прийомами вони виявляють у власному (стереотипному) способі й стилі педагогічної діяльності уразливі місця, недоліки чи, навіть, сфери цілковитого невміння (комп'ютерні засоби візуалізації інформації, тестування знань тощо). За результатами аналізу та проєктування нових форм і методів педагогічної поведінки й діяльності

досягається можливість здійснення інноваційної діяльності.

Будь-які емпірично отримані оцінки рис особистості виступають системним ефектом взаємодії конституційних, індивідних та особистісних рис. Ці класи рис перебувають у співвідношенні з гнучкою ієрархією (перехід ведучого рівня управління з однієї підсистеми рис до іншої) відповідно до класу ситуацій [2; 14]. Тому, ми обрали, як більш адекватний досліджуваній проблемі і, як спосіб вивчення психологічних механізмів функціонування особистості персоналу освітніх організацій в ході інноваційної діяльності, багатомірний системний підхід до аналізу даних.

Порівняння (на рівні змістовного аналізу) переліків рис цих трьох класів дає підставу для висновку, що рівень конституційних рис найменше залежить від свідомості та волі персоналу освітніх організацій. Він є стійким за часом та найбільш прогностичним інструментом визначення загальної педагогічної ефективності, рівня тенденції персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. Для вивчення цього рівня нами використано прийнятний засіб оцінювання рис у межах норми – тест 16pf Р. Кеттелла [1; 3; 4; 8–12] з урахуванням зауважень фахівців з психодіагностики щодо психометричної адаптації на неангломовній популяції [2; 14]. Нас цікавить психологічний механізм інноваційної тенденції на рівні конституційно зумовлених рис особистості. Первісні дані отримано не в стенах, а за 100-бальною шкалою, що зберегло інформацію про варіацію показників (перевід у стени погіршує оцінки).

Таким чином, за результатами теоретичного аналізу та отриманих даних визначено поняття «*інноваційність*» – це інтегральний показник сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності, що відображає рівень індивідуального особистісного включення персоналу освітніх організацій в інноваційну діяльність; інтенсивність його інтелектуальної, емоційної, діяльнісної активності щодо здійснення, модифікації, конструювання та оптимізації нових методів педагогічної діяльності.

Інноваційність детермінується системою рис:

а) *конституційних* – нейрофізіологічно зумовлених, непідвласних вольовим змінам, стійких упродовж життя;

б) *індивідних* – диспозиційні стратегії поведінки, зумовлені досвідом навчання у ВНЗ та практичної педагогічної діяльності;

в) *особистісних* – стратегії та способи поведінки, діяльності, набуті в ході аналізу та проектування власної поведінки.

Отже, кожний клас рис робить певний внесок до загальної ефективності інноваційної діяльності. Важливим фактором інноваційності постає системна взаємодія цих трьох класів рис.

Продовження публікацій у наступному номері.

Ми будемо Вам вдячні за зворотний зв'язок за адресою: nika777vera@mail.ru

У наступних публікаціях розглянемо: 1) особливості професійно-орієнтованої трансформації особистості у процесі інноваційної діяльності; 2) структурно-змістовий аналіз латентних факторів особистісної детермінації «інноваційності» персоналу освітніх організацій; 3) психологічні відмінності персоналу освітніх організацій з позитивною та негативною інноваційністю як показника їх конкурентоздатності.

Використані літературні джерела

1. 16-факторный личностный опросник Р. Б. Кеттелла (Методика многофакторный опросник Кеттелла) [Электронный ресурс] // Тест Кеттелла 187 вопросов. Опросник Кеттелла 16 pf Форма А. – Режим доступа: <http://psycabi.net/testy/29316-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettellametodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettela187-voprosov-test-ketela-16-pf#ixzz3WT0mku5x>. – Загл. с экрана.

2. Мельников В. М., Ямпольский Л. Т. Введение в экспериментальную психологию личности [Текст] / В. М. Мельников, Л. Т. Ямпольский. – М. : Просвещение, 1985. – 319 с. – С. 25–87.

3. Методика многофакторного исследования личности Кеттелла [Электронный ресурс] // Материал Psylab.info – энциклопедии психодиагностики. – Режим доступа: http://psylab.info/Методика_многофакторного_исследования_личности_Кеттелла. – Загл. с экрана.

4. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла [Текст]: учеб.-метод. пособие / А. Н. Капустина. – СПб. : Речь, 2007. – 100 с. – (Серия: «Практикум по психодиагностике»).

5. Чудакова В. П. Управлінська компетентність керівників з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи [Текст] / В. П. Чудакова // Управління школою. – 2012. – № 19–21 (355–357) липень. – С. 10–20.

6. Чудакова В. П. Психологическая готовность к инновационной деятельности как фактор конкурентоспособности личности в быстро изменяющихся условиях [Текст] / В. П. Чудакова // Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири. – 2015. – № 2. – С. 1–13.

7. Чудакова В. П. Интегральна характеристика «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості» – критерій сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2015. – № 9 (40) вересень. – С. 38–44.

8. Чудакова В. П. Використання опитувальника Кеттелла у дослідженні «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої

особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 2 (45) лютий. – С. 40–47.

9. Чудакова В. П. Тест Р. Кеттелла (Форма А) та процедура проведення дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 3 (46) березень. – С. 46–55.

10. Чудакова В. П. Діагностичний компонент дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», за тестом Р. Кеттелла (Форма А), як критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 4 (47) квітень – С. 50–57

11. Чудакова В. П. Тест Р. Кеттелла (Форма А), аналіз та інтерпретація результатів дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерію сформованості інноваційності та

конкурентоздатності [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 5 (48) травень – С. 60–68.

12. Чудакова В. П. Загальний дизайн дослідження індивідуально-психологічних особливостей особистості як показник конкурентоздатності за тестом Р. Кеттелла (Форма А) [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 6 (49) травень – С.

13. Чудакова В. П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.10 / Віра Петрівна Чудакова; Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 24 с.

14. Чудакова В. П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / В. П. Чудакова; Ін-т психол. імені Г. С. Костюка НАПН України, 2016. – 474 с.

